

علوم محیطی

علوم محیطی سال ششم، شماره دوم، زمستان ۱۳۸۷
ENVIRONMENTAL SCIENCES Vol.6, No.2, Winter 2009

۴۳-۵۴

بررسی آراء و نیازهای تفریحی بازدیدکنندگان پارک جنگلی سی سنگان

حمید گشتاسب میگوونی^{۱*}، بهمن شمس^۲، بهاره چشمه خاور^۳

۱- گروه محیط زیست طبیعی، آموزشکده محیط زیست کرج

۲- گروه محیط زیست، دانشکده کشاورزی و منابع طبیعی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد اراک

۳- گروه محیط زیست، دانشکده محیط زیست و انرژی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات

A Survey on Ideas and Recreational Requirements of Sysangan Forest Park

Hamid goshtasb Maygooni^{1*}, Bahman Shams², Bahareh Cheshmeh Khavar³

1- Department of Natural Environment, college of environment (Karaj-IRAN)

2- Department of Environment, Faculty of Agriculture and Natural Resources, Arak Azad University

3- Department of Environment, Faculty of Environment and Energy, Science and Research Campus, Islamic Azad University

Abstract

This is a one year field study to evaluate the recreational requirements of the Sysangan forest park in northern part of IRAN, adjacent to the Caspian Sea. In this study, CLAWSOON (1959) method of site evaluation has been adopted. About 2500 questionnaires, with 21 question in each, have been distributed among the visitors of park, during weekends & holidays, in a period of one year (June 2005-July 2006). The data so collected shows that families and men are the major visitors of the park, ranging in age from 20 to 40 years old. It also shows that most of these visitors are from middle class having some sort of higher educations, working in government or private sectors. They visit the park in groups, preferring the forest and sea sides. Unadequate facilities of the park and protection of it in its natural status were among the visitors requests. Most of them believed that levying an entrance fee will promote the safety & facilities of the Sysangan park.

Key words: recreation-idea- visitor-forest park-

چکیده

تحقیق حاضر حاصل یک سال مطالعه میدانی است که جهت ارزشیابی نیازهای تفریحگاهی مردمی که از پارک جنگلی سی سنگان بازدید نموده‌اند صورت پذیرفت. در این تحقیق از روش کلاسون^۱ که یکی از متداولترین روش‌های بررسی تفریحگاه‌ها در جهان است و برای ارزشیابی انواع سیستم‌های تفریحی به کار گرفته می‌شود جهت آگاه شدن از نظرات مردم بهره جسته و با تنظیم پرسشنامه‌هایی از نوع خود ایفا^۲ اقدام به بررسی گردید. پرسشنامه با تعداد ۲۱ سوال تنظیم و با تکمیل ۲۵۰۰ نسخه از آن از طریق توزیع و مصاحبه حضوری به مدت یک سال از تیرماه تابستان ۱۳۸۴ تا اواخر خرداد ماه ۱۳۸۵ به طول انجامید. توزیع پرسشنامه‌ها در طول سال به گونه‌ای بوده است که روزهای تعطیل، اواسط و اوایل هفته را در هر فصل تحت پوشش قرار می‌داد. نتایج حاصل از این تحقیق نشان داد که مردها و متأهلین بیشترین افراد بازدید کننده را تشکیل می‌دهند. اکثر بازدید کنندگان از قشر تحصیل کرده جامعه می‌باشند که از نظر مالی وضعیت متوسط و خوبی داشته و در دستگاه دولت و بخش خصوصی اشتغال دارند. بیشتر بازدید کنندگان در کلاس سنی ۲۰ - ۴۰ سال قرار دارند و اغلب آنها در فصول بهار و تابستان از این پارک بازدید می‌نمایند. استفاده کنندگان غالباً به صورت گروهی به پارک می‌آیند و بیشتر آنها مایلند که اوقات فراغت خود را در مناطق جنگلی یا کنار دریا بگذرانند. حفظ حالت طبیعی پارک، عدم وجود تأسیسات و تسهیلات مناسب و ناکافی بودن امکانات موجود در پارک مورد تأیید اغلب افراد بازدید کننده بوده است. برای بهبود امکانات پارک، اکثر بازدید کنندگان مایل به پرداخت ورودیه هستند و تقریباً تمام گردشگران تأکید به رسیدگی پارک از نظر بهداشتی دارند.

کلیدواژه‌ها: تفریح، آراء، بازدید کننده، پارک جنگلی، سی سنگان، پرسشنامه.

* Corresponding author. E-mail Address: hamid_Goshtasb@yahoo.com

مقدمه

به موازات افزایش جمعیت انسانی و فشار زندگی شهری، مردم برای جستجوی خلوت به طبیعت روی می آورند. این روند در سراسر جهان رو به گسترش بوده و شمار بازدیدکنندگان از مناطق به طور پیوسته رو به افزایش است. پارک های جنگلی طبیعی که نمونه های معرفی از مناطق طبیعی را در بر می گیرند و بعضاً برای تضمین پایداری تنوع زیستی هم حائز اهمیت هستند می توانند علاوه بر ارائه خدمات حفاظتی، آموزشی و پژوهشی فرصت های بسیار مناسبی را برای گذران اوقات فراغت مردم و مأمونی برای خلوت آنها فراهم نمایند. اما از آنجایی که پارک ها و مراکز تفرجگاهی مقدار زیادی از بودجه ملی را به خود اختصاص می دهند، بنابراین بایستی بتوانند پاسخگوی نیازهای تفرجی و خلوت مردم هم باشند (Majnonian, 1979). در حال حاضر تقاضای روز افزونی برای استفاده از تفرجگاه ها و مسئله تفریح و تفرج مردم احساس می شود. تجزیه و تحلیل این کانون های تفرجگاهی از نظر اکولوژیک و اقتصادی - اجتماعی و بررسی کامل خواسته های مردمی که از این مراکز بازدید می کنند کاری است که با وجود دشواری اما به علت ضرورت باید انجام پذیرد. پارک های جنگلی و تفرجگاه ها در شرایط کنونی یکی از نیازمندی های زندگی به شمار می روند و ضروریست سطح تقاضای آنها تعیین گردد.

خدمات تفرجگاه ها از طریق امکانات و تسهیلاتی ارائه می شوند که در هر منطقه متناسب با موقعیت و اهداف آن متفاوت است. به موازات افزایش بازدیدکنندگان از تفرجگاه ها باید ظرفیت و امکانات تفرجی نیز گسترش یابند. افزایش استفاده از تفرجگاه ها در صورتی ادامه می یابد که سطح تفرجگاه، امکانات و تسهیلات آن نیز افزایش یابد. بدیهی است در تمایل بازدیدکنندگان برای استفاده از یک تفرجگاه و علت ترجیحی آنها عوامل زیادی موثر است و برای حفظ

تقاضا باید این عوامل در نظر گرفته شوند. عرضه تفرجگاه ها از نظر کمیت و کیفیت مطلوب، هزینه های دسترسی، ورودیه و به طور کلی هزینه تفرج از عوامل موثر در کاهش یا افزایش تقاضا است. عرضه امکانات تفرجگاه های مختلف با یکدیگر متفاوت است به علاوه نوع فعالیت های تفرجی نیز در پارک ها و مناطق مختلف با یکدیگر فرق می کند (Majnonian, 1974). این تفاوت ها باعث می شوند که تقاضای تفرجی بین کانون های مختلف تفرجگاهی تقسیم شده و هر یک از مناطق متناسب با عرضه و شرایط و خصوصیات تفرجگاهی، تقاضای تفرجگاهی ویژه خود را داشته باشند. عرضه امکانات تفرجگاهی تابع طراحی تفرجگاه که آن هم بر حسب اهداف هر منطقه متفاوت است می باشد. تمایز آشکار تفرجگاه های شهری؛ میان شهری و خارج از شهر، تنها در خصوصیات فیزیوگرافیک، سطح دست نخوردگی، وسعت زون تفرجگاهی نسبت به کل منطقه، فاصله دسترسی، زمان استفاده و نوع فعالیت های تفرجی نیست، بلکه طرح ریزی و نوع امکانات و تسهیلات تفرجگاهی، یکی از وجوه اختلاف آنها به - شمار می آید (Majnonian and Gashtasb, 2003). مطالعه آراء و نگرش بازدیدکنندگان از تفرجگاه ها و عرضه امکانات تفرجگاهی در ارتقای سطح کیفی عرضه و به طریق اولی حفظ تقاضا در سطحی مطلوب یکی از ابزارهای اصلی مدیریت تفرجگاه ها به شمار می رود. هدف از بررسی رفتار و آراء بازدیدکنندگان پارک جنگلی سی سنگان که یکی از مناطق ارزشمند طبیعی کشور نیز به شمار می رود، مطالعه نحوه نگرش آنها نسبت به این تفرجگاه و افکار سنجی نیازهای آنان بوده است تا بر اساس آن بتوان روابط بین عناصر تفرجگاه و نیازمندی های بازدیدکنندگان را طوری طراحی نمود که هر چیزی مطابق نظر بازدیدکنندگان و ظرفیت تفرجگاه های پارک در جای خود معنی و مفهوم پیدا کند.

مواد و روش‌ها

منطقه مورد مطالعه

منطقه‌ای که امروزه بنام پارک جنگلی سی‌سنگان نامیده می‌شود قسمتی از دشت بزرگ مازندران محسوب می‌گردد که در سال ۱۳۴۴ توسط مرحوم مهندس سعیدی آشتیانی با مساحت ۱۰۰۰ هکتار احداث گردید (Yakhkeshi, 2002). این پارک در ۲۵ شهرستان نوشهر به نور قرار گرفته و فاصله آن تا مرکز استان مازندران یعنی شهر ساری ۱۵۰ کیلومتر می‌باشد. طبق جدیدترین گزارش حاضر مساحت پارک ۶۲۵ هکتار می‌باشد (Amirnaghad and Khaliliyan, 2006). پارک جنگلی سی‌سنگان، نمونه معرفی از آخرین بازمانده جنگل‌های جلگه‌ای هیرکانی محسوب می‌شود که به خاطر دارا بودن گونه شمشاد، جزء ذخیره‌گاه‌های جنگلی کشور نیز محسوب می‌گردد. این پارک از چهار طرف محصور می‌باشد و در قسمت‌های شرقی و غربی آن دو رودخانه فصلی وجود دارد که در فصول بارندگی دارای آب هستند. طول پارک در مسیر جاده اصلی ساحلی ۳ کیلومتر و عرض آن بین ۲۵۰ تا ۳۵۰ متر متغیر است. این پارک جنگلی از لحاظ طبیعی و امکانات تفرجی دارای سه بخش متمایز است (Cheshmeh khavar, 2007):

۱- بخشی که قسمت اعظم امکانات رفاهی و تأسیسات پارک مانند پارکینگ‌ها، کمپینگ‌ها و سرویس‌ها در آن قرار گرفته و اطراف جاده‌های اصلی داخل پارک را می‌پوشاند. این بخش که در حد غربی و مجاور اراضی کشاورزی روستای توسکاتک واقع شده است بیشتر مورد استفاده بازدیدکنندگان قرار گرفته به‌طوری‌که کف آن کاملاً کوبیده شده و امکان تجدید حیات طبیعی در آن بدون دخالت انسان مشکل است.

۲- بخشی از پارک که دارای جاده‌های خاکی است و به دلیل عدم وجود امکانات رفاهی و یا امکانات تفرجی اندک بازدیدکننده کمی داشته و بیشتر جهت پیاده روی از آن استفاده می‌شود.

۳- بخشی از پارک که فاقد هر گونه تأسیسات و تسهیلات تفرجی است و به دلیل وجود گونه شمشاد که از انبوهی و تراکم بالایی نیز برخوردار است زون حفاظتی پارک را تشکیل می‌دهد. این بخش که حدود ۷۰ درصد سطح پارک را به خود اختصاص می‌دهد از جهت ذخیره گاه ژنتیکی حائز اهمیت می‌باشد.

بر اساس آمار و اطلاعات ایستگاه هواشناسی نوشهر که نزدیک‌ترین ایستگاه به منطقه مورد مطالعه می‌باشد متوسط بارندگی سالانه این منطقه ۱۳۰۱/۵ میلی‌متر است که متوسط حداکثر آن در آبان ماه به مقدار ۱۶/۲۸۳ میلی‌متر و متوسط حداقل بارش نیز در خرداد ماه به مقدار ۳۳ میلی‌متر صورت می‌گیرد. حداقل رطوبت نسبی ۷/۷۶ درصد (آذر ماه) و متوسط حداکثر رطوبت نیز ۷/۹۳ درصد (اسفند ماه) می‌باشد. متوسط درجه حرارت پارک نیز به ۱۶/۵ درجه سانتی‌گراد می‌رسد (Saravar, 2003). تأمین نیازهای آبی گردشگران پارک از طریق حفر دو حلقه چاه عمیق با آبدهی مجاز ۹ لیتر در ثانیه صورت می‌پذیرد. آب این چاه از طریق الکتروپمپ به منبع ذخیره به حجم ۸۰ متر مکعب هدایت شده و در آنجا پس از کلرزنی به محوطه‌های تفرجی هدایت و مورد استفاده بازدیدکنندگان قرار می‌گیرد. پوشش گیاهی پارک جنگلی سی‌سنگان، شامل نمونه‌های متنوعی از گیاهان جلگه‌ای ناحیه رویشی هیرکانی است که جامعه جنگلی آن *querco-buxetum* است و درختان آن را شمشاد - بلوط - توسکا - افرا - ممرز و ... تشکیل می‌دهند. گیاه شمشاد (*hyrcana*) به عنوان گونه برجسته و ارزشمند این منطقه به شمار می‌رود که وجود آن ارزش‌های پارک را دو چندان نموده است.

روش مطالعه

بررسی آراء و نیاز با بازدیدکنندگان پارک جنگلی سی‌سنگان به وسیله پرسشنامه صورت گرفته است. برای این بررسی از روش کلاوسون که یک روش اقتصادی-

اجتماعی است استفاده شد. کاربرد این روش فقط در مورد پارک‌ها و تفرجگاه‌های خارج از شهر است. پارک‌هایی که برای دسترسی به آن نیاز به صرف هزینه و زمان می‌باشد و هدف بازدیدکنندگان تفرج و گردش در طبیعت است (مجنونیان، ۱۳۵۸). روش فوق روشی است که عکس‌العمل واقعی گردشگران را در مورد امکانات تفرجگاهی تشریح می‌کند. به طوری که ذکر شد، بررسی انواع گروه‌های بازدیدکننده از پارک جنگلی سی‌سنگان و تعیین نیازهای تفریحی آنان و مشخص نمودن کمبودهای تفرجگاهی این پارک، به وسیله پرسشنامه صورت گرفته است. پرسشنامه اگرچه به دلیل کمبود هزینه و سهولت کار وسیله مناسبی است اما مانند همه روش‌ها معایب و محاسن خود را دارد. اعتبار اطلاعات به دست آمده از پرسشنامه منوط بر دقت تدوین آن در راستای اهداف مشخص و روشن می‌باشد. متغیرها و مقیاس آنها، نوع و ترتیب سئوالات، محتوای پرسشنامه را تشکیل می‌دهند. محتوای پرسشنامه‌ها باید از سئوالات باز به سئوالات محدودتر ختم شود. سئوالات باید بسیار ساده و بدون ابهام و قابل درک برای مردم باشد. در برخی مواقع لازم است که برای اطمینان از آگاهی پاسخ‌گویان از اهداف پرسشنامه از روش مصاحبه نیز به عنوان مکمل استفاده نمود (در پارک جنگلی سی‌سنگان ضمن توزیع پرسشنامه بین بازدیدکنندگان به صورت مصاحبه حضوری نیز از آنان نظرخواهی شده است). سئوالات پرسشنامه معمولاً به سه دسته تقسیم می‌شوند (Majnonian and Gashtasb, 2003) سئوالات زمینه‌ای^۳ که مربوط به سن، جنس، سطح سواد و وضعیت تأهل افراد است. سئوالات عینی^۴ که ربطی به شخصیت افراد نداشته و پاسخ ثابتی دارند. این قبیل سئوالات پیچیدگی خاصی هم ندارند و بالاخره سئوالات نگرشی^۵ که معمولاً به شخصیت افراد بستگی دارد و پاسخ‌ها بستگی به کلیه عواملی دارد که دیدگاه پاسخگو را تشکیل می‌دهند.

به طور کلی خصوصیات سئوالات پرسشنامه باید موارد زیر را در برگیرد: (Majnonian and Gashtasb, 2003)

- ۱- سئوالات منطبق با اهداف طرح باشند.
- ۲- پاسخگو مفاهیم سؤال را به خوبی درک کند.
- ۳- پاسخ سؤال در حیطه دانش و اطلاعات پاسخگو باشد.
- ۴- سؤال طوری تنظیم شود که فرد حقیقت ذهنی خود را منتقل کند.
- ۵- اگر سؤال باز نیست باید پاسخ مورد نظر پاسخگو جزء محتوای پرسشنامه باشد.
- ۶- باید از طرح سئوالات سوق دهنده^۶ جز در موارد ضروری پرهیز کرد.

در هر صورت با توجه به شناخت معایب و محاسن پرسشنامه‌ها و خصوصیات محتوا، شکل و نحوه اجرا پرسشنامه ای که نمونه آن در صفحات بعد ارائه می‌گردد، تنظیم شد. هدف از این پرسشنامه نزدیک شدن به نحوه نگرش مردم نسبت به پارک جنگلی سی‌سنگان از نظر مکانی برای تفرج و گردشگری بوده است. تاریخچه ارزیابی تفرجگاه‌های جهان بیانگر استفاده از روش‌های مختلفی می‌باشد که هر یک از این روش‌ها به تناسب شرایط و امکانات شیوه خاصی را جهت دستیابی به معیارها و نیازهای تفرجگاهی مردم به کار می‌گیرند. به طور مثال روش هزینه سفر (Tc)^۷ و روش ارزش‌گذاری مشروط (cv)^۸ نیز از روش‌های برآورد ارزش تفریحی مناطق جنگلی و پارک‌های ملی می‌باشد که توسط سایر محققین به کار گرفته شده است. (Lee, 1997; kreiger, 2001; Lee and Han, 2002). در روش هزینه سفر پس از جمع آوری اطلاعات از طریق مصاحبه و پرسشنامه، تقاضا برای تفرجگاه‌ها بر مبنای تعداد بازدیدها در طول سال از یک تفرجگاه و هزینه‌های سفر، درآمد و مشخصات اقتصادی - اجتماعی افراد تعیین می‌گردد. در روش ارزش‌گذاری مشروط نیز تمایل بازدیدکنندگان به پرداخت مبلغی جهت استفاده از تفرجگاه‌ها تحت

سناریوهای بازار فرضی مطمئن مورد بررسی قرار می گیرد. در مورد استفاده از یک تفرجگاه عوامل متعددی روی با زدید کنندگان اثر می گذارد، به همین جهت پرسشنامه طوری تهیه شد که اغلب خصوصیات اجتماعی و اقتصادی زیر در آن گنجانده شود (مجنونیان، ۱۳۵۸).

الف- مشخصات اقتصادی افرادی که بالقوه می توانند از پارک ها و تفرجگاه ها استفاده کنند:

۱- توزیع جغرافیایی افراد استفاده کننده از پارک

۲- مشخصات اجتماع

۱-۲- توزیع سنی

۲-۲- توزیع جنسی

۳-۲- توزیع شغلی

۴-۲- ترکیب افراد استفاده کننده (گروهی - انفرادی - خانوادگی)

۳- درآمد متوسط

۴- میزان تحصیلات

۵- میزان استفاده از پارک از نظر زمانی یا تعداد مراجعه

۶- اطلاعات کنونی افراد در مورد تفرجگاه ها و سلیقه آنها از نظر ارجحیت تفرجگاه ها

ب- عوامل و مشخصات مربوط به خود تفرجگاه ها:

۱- جاذبه طبیعی و واقعی محل بر اساس قضاوت متوسط استفاده کنندگان

۲- قابلیت دسترسی به سایر مناطق تفرجی و ارزش آنها از نظر جانشینی منطقه

۳- میزان تسهیلات تفرجگاه و ظرفیت منطقه از نظر بازدید کنندگان

۴- نظر بازدید کنندگان در مورد اشکالات و کمبود امکانات تفرجگاه

ج: عوامل موثر در رابطه با استفاده کنندگان و منطقه تفرجی:

۱- امکانات لازم برای رسیدن به منطقه

۲- میزان هزینه صرف شده برای دسترسی به منطقه

۳- میزان تمایل بازدید کنندگان به پرداخت ورودیه در صورت بالا بردن امکانات تفرجگاهی در منطقه.

نتایج

پارک جنگلی سی سنگان در مقایسه با سایر پارک های جنگلی از جاذبه و امکانات تفرجی مناسب تری برخوردار است. ظرفیت این پارک با توجه به تعداد افراد مراجعه کننده آن کم است. اساساً یک سیستم تفرجی برای آن که بتواند پاسخگوی نیازهای واقعی مراجعه کنندگان آن باشد باید بر مبنای ظرفیت محیط و بر اساس نیازهای مختلف اجتماعی - اقتصادی و موقعیت گروه های استفاده کننده ساخته شود. در پارک جنگلی سی سنگان با این که تا حدودی سعی شده این مسئله در مقایسه با سایر پارک ها در نظر گرفته شود، اما به دلیل محدود بودن وسعت و ظرفیت مناطق تفرجگاهی مورد استفاده و کثرت بازدید کنندگان آن، تمامی افرادی که به پارک مراجعه می نمایند نمی توانند از آن استفاده کنند. گروه هایی که بیشتر از این پارک استفاده می کنند گروه های ۲۰-۴۰ ساله هستند و شرایط لازم برای استفاده سایر گروه ها در پارک کمتر وجود دارد. به طور کلی با افزایش روز افزون جمعیت و فراوانی بازدید کنندگان این پارک لزوماً باید ظرفیت تفرجگاهی و امکانات آن افزایش یابد. عوامل اندازه گیری شده در بررسی این پارک کمبودهای تفرجگاهی و نیازهای مراجعین آن را به وضوح بیان می کند.

از آنجایی که تفرجگاه ها برای مردم احداث می شوند بنابراین بدون آشنایی با آراء و نظرات آنان نمی توان تصمیم گیری درستی در مورد طراحی بهینه آنها نمود. نتایج آمارگیری از ۲۵۰۰ بازدید کننده پارک جنگلی سی سنگان در طول یک سال که در صفحات بعدی نشان داده می شود، می تواند مسئولان پارک مزبور را در طراحی مطلوب و استفاده در خور از آن یاری نماید.

نتایج عوامل اندازه گیری شده در پارک جنگلی
سی سنگان بر اساس سئوالات پرسشنامه :

سوال	تعداد پاسخ دهندگان	درصد
۱- وضعیت شخصی؟		
مذکر	۱۵۷۵	۶۳
مؤنث	۹۲۵	۳۷
مجرد	۱۱۷۵	۴۷
متاهل	۱۳۲۵	۵۳
۲- میزان تحصیلات؟		
زیر دیپلم	۱۷۵	۷
دیپلم	۷۲۵	۲۹
فوق دیپلم	۶۰۰	۲۴
لیسانس	۷۷۵	۳۱
بالا تر از لیسانس	۲۲۵	۹
۳- شغل ، متوسط درآمد ماهیانه، محل سکونت؟		
کارمند	۱۰۰۰	۴۰
آزاد	۱۰۲۵	۴۱
دانشجو ومحصل	۳۵۰	۱۴
خانه دار	۷۵	۳
کارگر	۵۰	۲
کمتر از ۲۰۰۰۰۰ تومان	۷۰۰	۲۸
۵۰۰۰۰۰-۲۰۰۰۰۰۰ تومان	۹۵۰	۳۸
بیشتر از ۵۰۰۰۰۰۰ تومان	۸۵۰	۳۴
تهران	۱۲۷۵	۵۱
مازندران	۵۰۰	۲۰
اصفهان	۱۲۵	۵
خراسان	۱۲۵	۵
سایر استانها	۴۷۵	۱۹
۴- سن بازدید کنندگان؟		
کمتر از بیست سال	۳۰۰	۱۲
۲۰-۴۰ سال	۱۵۰۰	۶۰
بالا تر از ۴۰ سال	۷۰۰	۲۸
سوال	تعداد پاسخ دهندگان	درصد
۵- تعداد مراجعه به پارک در طول سال؟		
یک مرتبه	۱۱۰۰	۴۴
یک تا چهار مرتبه	۸۲۵	۳۳
بیشتر از چهار مرتبه	۵۷۵	۲۳
۶- باچه وسیله ای به پارک آمده اید؟		
وسيله شخصی	۲۳۰۰	۹۲
وسيله عمو می	۲۰۰	۸
۷- چه فصلی را برای گردش و استفاده از پارک ترجیح می دهید؟		
بهار	۵۰۰	۲۰
تابستان	۱۵۵۰	۶۲
پاییز	۱۷۵	۷
زمستان	۷۵	۳
تفاوتی ندارد	۲۰۰	۸
۸- معمولا به چه صورتی به پارک می آید؟		
انفرادی	۵۵۰	۱۲
به اتفاق دوستان	۷۷۵	۳۱
به اتفاق خانواده	۱۶۷۵	۵۷
۹- در اوقات فراغت کدامیک از تفریحات زیر را ترجیح می دهید؟		
مناطق طبیعی و پارکهای جنگلی طبیعی	۱۵۰۰	۶۰
پارکهای شهری	۱۰۰	۴
کنار دریا	۸۵۰	۳۴
سینما	۲۵	۱
سایر موارد	۲۵	۱
۱۰- چقدر درسال برای تفریح خود و خانواده تان مایلید که هزینه کنید؟		
کمتر از ۵۰۰۰۰ تومان	۲۷۵	۱۱
۵۰۰۰۰-۱۰۰۰۰۰ تومان	۸۰۰	۳۲
بیشتر از ۱۰۰۰۰۰ تومان	۱۴۲۵	۵۷

سوال	تعداد پاسخ دهندگان	درصد	سوال	تعداد پاسخ دهندگان	درصد
۱۱- برای رسیدن به این پارک چقدر هزینه نموده‌اید؟	بدون هزینه	۱۷	۱۷- برای بهبود امکانات رفاهی پارک مایل به پرداخت و رودیه هستید؟	بلی	۶۴
	کمتر از ۱۰۰۰۰ تومان	۵		خیر	۳۶
	۵۰۰۰۰ - ۱۰۰۰۰۰ تومان	۴۱	توضیح: در صورت افزایش امکانات و ظرفیت تفرجگاه‌های پارک ۷۲ درصد بازدید کنندگان موافق با رودیه به میزان ۱۰۰۰ تا ۵۰۰۰ تومان بودند.		
	بیشتر از ۱۰۰۰۰۰ تومان	۱۷	۱۸- تمایل مجدد بازدید از پارک؟	بلی	۹۱
۱۲- کدام سازمان را مناسب برای اداره پارک می دانید؟	سازمان جنگل ها مراتع	۲۱		خیر	۹
	سازمان حفاظت محیط زیست	۵۳	۱۹- نظر بازدید کنندگان در خصوص تأمین نیازمندی‌های پارک؟		
	شهرداری و سایر سازمان ها	۲۶	- افزایش سرویس‌های بهداشتی و نظافت بیشتر آنها،		
۱۳- انگیزه استفاده بازدید کنندگان از این پارک؟	پر کردن اوقات فراغت	۸	افزایش تعداد سطل‌های زباله و نصب درب روی آنها،		
	ایجاد آرامش روحی	۴۸	افزایش تعداد شیرهای آب آشامیدنی، تحویل کیسه زباله به بازدید کنندگان	۳۳	۸۲۵
	تفرج	۴۰	- افزایش امکانات ورزشی برای سنین مختلف	۳۰	۷۵۰
	گذری	۴	۱۴- در این پارک چه چیزی برای شما از درجه اهمیت بیشتری برخوردار است؟		
۱۴- در این پارک چه چیزی برای شما از درجه اهمیت بیشتری برخوردار است؟	حفظ حالت طبیعی پارک	۳۹			
	ایجاد تاسیسات در حد محدود و متناسب با طبیعت	۳۲	۱۵- آیا امکانات موجود پارک کافی است؟		
	ایجاد امکانات در حد پارکهای شهری	۲۰			
	ایجاد امکانات فراوان خدماتی	۹	بلی	۱۳	۳۲۵
۱۵- آیا امکانات موجود پارک کافی است؟			خیر	۸۷	۲۱۷۵
			۱۶- مهمترین اشکالات و ایرادات پارک؟		
			عدم بهداشت	۳۰	۷۵۰
			کمبود خدمات	۱۵	۳۷۵
			عدم امنیت	۱۳	۳۲۵
			کمبود امکانات رفاهی	۴۰	۱۰۰۰
			سایر موارد	۲	۱۰۰
			۲۱- پیشنهاد بازدید کنندگان برای رفع مشکلات پارک؟		
			افزایش سطح بهداشت	۳۱	۷۷۵
			افزایش امکانات کنترل و نظافت	۱۰	۲۵۰
			افزایش امکانات رفاهی و خدماتی	۵۳	۱۳۲۵
			افزایش امکانات ترویجی و آگاهی دهنده	۶	۱۵۰

بحث

پارک‌های جنگلی طبیعی یکی از کانون‌های اصلی قوت و ترویج گردشگری به شمار می‌روند که از نظر کمی و کیفی به موازات رشد خود در حال تحول می‌باشند. حفظ و نگهداری این پارک‌ها به‌طور بالقوه هزینه‌های قابل توجهی را به خود اختصاص می‌دهند برای جبران این هزینه‌ها از یک‌سو و ارتقای سطح پشتیبانی آنها از سوی دیگر، گردشگری به عنوان محور فعالیت‌های ترویجی و وسیله‌ای موثر برای مدیریت این پارک‌ها توصیه می‌گردد. فعالیت گردشگری تنها انگیزش مردم برای گذران فراغت در طبیعت نیست بلکه فرصتی است برای آشنایی آنها با میراث‌های طبیعی که باید به نسل‌های آتی، طبیعت و فرهنگ حفاظت از آن‌را منتقل کنند. فعالیت گردشگری در پارک‌های طبیعی می‌تواند به عنوان مکانیسمی برای خودگردانی مالی نیز تلقی شود. با وجود این، چنانچه گردشگری در خارج از چارچوب واحد مدیریت صورت گیرد امکان بروز پیامدهای جدی و تهدیدکننده را تشدید می‌کند. از آن جایی که گردشگری به نوعی مدیریت مردم تلقی می‌شود بنابراین بایستی تعداد ترکیب افراد، الگوی بازدید، زمان بازدید، بعد مسافت و سطح بازدیدکنندگان معلوم شده و حداقل اطلاعات لازم در این زمینه کسب شود. این اطلاعات از جهت پایداری گردشگری ضروری بوده و ضمناً از لحاظ مدیریت مناطق منحصر به فرد و تحت حفاظت امری ضروری است. در هر منطقه طبیعی که مروج گردشگری است تعیین اهداف منطقه و افراد ذینفع نیز امری ضروری است. همچنین میزان وابستگی موجودیت منطقه به گردشگری و اهمیت آن در ارتقای سطح حفاظت از منطقه نیز باید مشخص شود. انطباق گردشگری با ساختار منطقه نباید هیچ گونه تعارضی با سایر کاربری‌ها داشته باشد، و باید به عنوان جزء لاینفک طرح مدیریت مبتنی بر اصول اکولوژیک باشد. عوامل زیر بنایی گردشگری باید تعادل اکولوژیک منطقه را حفظ نماید و اشاعه

دهنده آن نوع تفرج باشند که حافظ ارزش‌های زیست محیطی بوده و موجودیت سایر کاربری‌ها را به حساب آورد.

به هر حال چون تفرجگاه‌ها برای مردم احداث می‌شود بنابراین بدون آشنایی با آراء و نظرات آنان نمی‌توان تصمیم‌گیری کرد. در این پژوهش جمع‌بندی آراء و نظرات بازدیدکنندگان پارک جنگلی سی‌سنگان را بدون این که همبستگی آنها مطرح باشد می‌توان به قرار زیر تقسیم کرد. این تقسیم‌ها خط مشی کلی را برای شکل‌گیری مناسب تفرجگاه، درجه ضرورت، نوع فعالیت‌های تفرجگاهی و وسعت و دامنه تفرج را نشان می‌دهند.

- ۱- بازدیدکنندگان از پارک جنگلی سی‌سنگان را عموماً "آقایان (۶۳ درصد) و گروه متأهل‌ها (۵۳ درصد) تشکیل می‌دهند.
- ۲- بیشترین گروه بازدیدکنندگان را مراجعین ۴۰-۲۰ ساله (۶۰ درصد) تشکیل می‌دهند؛ گروه‌های بالاتر از ۴۰ سال (۲۸ درصد) و کمتر از ۲۰ سال (۱۲ درصد) در مراتب بعدی قرار دارند.
- ۳- کارمندان و شاغلین آزاد (۸۱ درصد) مهم‌ترین گروه بازدیدکنندگان را تشکیل می‌دهند.
- ۴- سطوح تحصیلی فوق‌دیپلم و لیسانس (۵۵ درصد) عمده‌ترین متقاضیان منطقه به شمار می‌روند.
- ۵- بازدیدکنندگان با درآمد متوسط ۲۰۰ تا ۵۰۰ هزار تومان (۳۸ درصد) عمده‌ترین گروه متقاضیان به‌شمار می‌روند. گروه‌های بیشتر از ۵۰۰ هزار تومان (۳۴ درصد) و کمتر از ۲۰۰ هزار تومان (۲۸ درصد) در مراتب بعدی قرار می‌گیرند.
- ۶- پارک‌های جنگلی طبیعی و سواحل دریا (۶۴ درصد) به ترتیب مهم‌ترین کانون‌های گذران فراغت برای عمده بازدیدکنندگان پارک جنگلی سی‌سنگان به‌شمار می‌روند و این برای پارک مذکور فرصت مناسبی تلقی می‌گردد.

۷- ایجاد آرامش روحی و تفریح (۸۸ درصد) انگیزه اصلی گرایش بازدیدکنندگان به پارک جنگلی سی سنگان به عنوان مهم‌ترین گستره قابل دسترس مناطق جلگه‌ای - ساحلی شمالی کشور به شمار می‌روند .

۸- بیشترین گروه بازدیدکنندگان در سال بین ۴- ۱ مرتبه (۷۷ درصد) از این پارک استفاده می‌نمایند. البته ۴۴ درصد از این گروه فقط یک مرتبه در طول سال از پارک استفاده می‌نمایند.

۹- گروه‌های خانوادگی (۵۷ درصد) عمده‌ترین بازدیدکنندگان را تشکیل می‌دهند.

۱۰- تابستان (۶۲ درصد) مهم‌ترین فصل بازدید به شمار رفته و استفاده از پارک در فصل بهار (۲۰ درصد) در مرتبه بعدی قرار دارد.

۱۱- مراجعین به منطقه عمدتاً محدود به جامعه شهر تهران (۵۱ درصد) و استان مازندران (۲۰ درصد) می‌باشند.

۱۲- وسیله نقلیه شخصی (۹۲ درصد) عمده‌ترین امکان دسترسی مراجعین می‌باشد.

۱۳- پارک جنگلی سی سنگان از نظر اغلب بازدیدکنندگان (۷۰ درصد) فاقد امکانات رفاهی و بهداشتی لازم برای پذیرش آنها می‌باشد.

۱۴- افزایش امکانات، سطح تقاضا و تعداد دفعات بازدید را برای گروه‌های بازدیدکننده این پارک که در آمد کافی و زمان فراغت بیشتری دارند افزایش می‌دهد.

۱۵- با توجه به آراء اغلب بازدیدکنندگان پارک جنگلی سی سنگان (۷۲ درصد) برای رسیدن به تقاضایی متناسب با ظرفیت برد منطقه، ورودیه به میزان ۱۰۰۰ - ۵۰۰ تومان قابل آزمون است. در ارتباط با تمایل بازدیدکنندگان پارک به پرداخت ورودیه^۹ طبق مطالعه دیگری که انجام شد متوسط این پرداخت به عنوان ورودیه برای هر بازدیدکننده و حداکثر بازدیدکنندگان برای استفاده از این پارک به ترتیب

۲۴۷۷ و ۱۰۰۰۰ ریال بدست آمده است (امیر نژاد و خلیلیان، ۱۳۸۳)

۱۶- پارک جنگلی سی سنگان از نظر بهداشتی و امکانات رفاهی و خدماتی در سطح پایینی قرار دارد و از لحاظ احساس امنیت نیز به زحمت در مراجعین خود اطمینان خاطر به وجود می‌آورد.

۱۷- حفظ حالت طبیعی پارک؛ ایجاد تاسیسات در حد متناسب با طبیعت و افزایش امکانات ورزشی برای سنین مختلف و ایجاد امکانات رفاهی مهم‌ترین نیاز بازدیدکنندگان این پارک را تشکیل می‌دهند.

۱۸- تراکم جمعیت کمتر از ۵۰ نفر در فضایی به وسعت یک زمین فوتبال تراکم مطلوب اغلب مراجعین (۶۸ درصد) به پارک است. شایان ذکر است که در بررسی‌های مشابه انجام شده توسط مرحوم سعیدی آشتیانی (۱۳۵۹) دکتر یخکشی (۸۱-۸۰) و شرکت سرآور چالوس (۱۳۷۹) پاسخ اغلب بازدیدکنندگان از پارک به سوالات طرح شده مشابه؛ با اندکی اختلاف، نظیر موارد فوق الذکر بوده است .

نتیجه‌گیری برای پیش‌بینی تسهیلات و تدابیر

آتی:

با توجه به پاسخ‌های ارائه شده در پرسشنامه باید در طرح ریزی فضاهای تفرجگاهی پارک موارد زیر مورد لحاظ قرار گیرد:

- ۱- امکانات و تسهیلات تفرجی در پارک جنگلی سی سنگان باید عمدتاً در جهت برآورد نیاز خانواده‌ها می‌باشد .
- ۲- امکانات و تسهیلات فضاهای تفرجگاهی باید نیازهای تفریحی گروه کارمندان و شاغلین آزاد را بر آورده سازد .
- ۳- با توجه به رده سنی مراجعین، امکانات و تسهیلات تفرجگاهی باید نیازهای گروه‌های سنی ۲۰-۴۰ سال را در ابتدا برآورده سازد .

- ۴- با توجه به رده‌های تحصیلی مراجعین، نیازهای روانی گروه تحصیلی فوق دیپلم و لیسانس باید در کانون توجه برنامه ریزان قرار گیرد.
- ۵- با توجه به رده‌های در آمد مراجعین، زون تفرجگاهی پارک سی سنگان باید تفرجگاهی مطلوب برای درآمدهای متوسط باشد.
- ۶- با توجه به زمان اوج بازدید (فصول تابستان و بهار) باید ظرفیت برد کانون‌های تفرجگاهی بتواند این زمان‌ها را تحمل کند و در طرح ریزی این موضوع مورد توجه قرار گیرد.
- ۷- با توجه به عوامل اصلی جذب مردم به این منطقه باید نواحی تفرجگاهی پارک به گونه‌ای طرح ریزی شوند که به این عوامل آسیب وارد نشود.
- ۸- با توجه به عدم پراکنش یکنواخت مراجعین در فصول مختلف، امکانات کنترل، نظارت، نیازهای بهداشتی و سرویس‌های خدماتی از نظر کمیت به گونه‌ای برآورده شوند که نیازهای آتی بازدیدکنندگان را در این فصول خاص تأمین کنند.
- ۹- بایستی تدابیر لازم جهت کنترل و حفاظت مراکز تفرجگاهی پارک در زمان‌های اوج بازدید پیش بینی شود.
- ۱۰- نظر به این که خانواده‌ها متقاضیان عمده این پارک هستند لذا تسهیلات تفرجگاهی بایستی با توجه به این موضوع و مجموعه ضرورت‌های فرهنگی در مراکز تفرجگاهی پیش بینی شده و تأمین نیازهای تفریحی کودکان نیز باید یکی از عوامل مهم در طرح ریزی به شمار آید.
- ۱۱- بازدیدکنندگان عمده این پارک از شهر تهران و شهرهای اطراف منطقه هستند. بنابراین در طرح ریزی بایستی خواسته‌های این گروه از متقاضیان مورد توجه قرار گیرد.
- ۱۲- در حال حاضر، دسترسی غالب متقاضیان پارک متکی به وسایل شخصی آنان است به همین دلیل تعیین مکان‌های مناسب پارک اتومبیل بازدیدکنندگان با ظرفیت کافی امری ضروری است.
- ۱۳- برای استفاده مطلوب از مراکز تفرجگاهی پارک، تجهیز آن با امکانات مناسب و در حدی کمتر از ظرفیت برد منطقه ضروری است.
- ۱۴- تجهیز پارک با امکانات مورد نیاز گروه‌های عمده بر نیازهای گروه‌های فرعی برتری دارد.
- ۱۵- ورودیه به عنوان یکی از عوامل اقتصادی موثر در تقاضا باید به عنوان مکانیسمی در کنترل تقاضا جهت تطبیق با ظرفیت برد مورد استفاده قرار گیرد.
- ۱۶- یکی از عوامل موثر در حفظ تقاضا، امکانات بهداشتی است و باید در طراحی مراکز تفرجگاهی پارک از نظر کمیت و کیفیت مورد توجه قرار گیرد.
- ۱۷- ایجاد امکانات خلوت‌گزینی مراجعین ضروری است. بنابراین بایستی فاصله مناسب کانون‌های تجمع خانواده‌ها متناسب با نیازهای فرهنگی آنها رعایت شود.
- ۱۸- نیروهای کنترل کننده پارک باید به عنوان پشتوانه‌ای برای مدیریت تفرجگاه‌ها تأمین شوند.
- ۱۹- ایجاد حائل یا فاصله گذاری بین کانون‌های تجمع خانواده‌ها (کمتر از ۵۰ نفر دروسعتی برابر با مساحت یک زمین فوتبال) معرف نیازهای روانی اکثر بازدیدکنندگان پارک برای لذت جویی است و به همین دلیل تا حد امکان باید مورد توجه قرار گیرد.
- ۲۰- با توجه به این که استفاده‌های تفرجگاهی از پارک جنگلی سی سنگان بایستی با نقش و کارکرد آنها از طریق طرح مدیریت پارک و سیستم زون بندی آن تطبیق داشته باشد لذا استفاده‌های تفرجی از پارک بایستی به عنوان محصول فرایند طرح مدیریت منطقه باشد. در واقع مدیریت تفرجگاه‌های پارک جدا از مدیریت کل منطقه نیست و جزء لاینفکی از آن به شمار می‌رود.

Lee, C. (1997). Valuation of Nature-based tourism resources using dichotomous choice contingent valuation method. *Tourism Management*, 18(8):587-591.

Lee, C. and S. Han (2002). Estimating the use & preservation values of National Parks tourism resources using a contingent valuation method. *Tourism management*, 23: 531-540.

Madjnonian, H. (1979). A methodology for social and economic assessment of outdoor recreation Parks. *Journal of Environmental Studies*, 9:12-20.

Madjnonian, H. (1994). An essay on Parks and green space and outdoor recreations. Tehran: Tehran City Parks and Green Space Organization Publication.

Madjnonian, H. and H. Goshtasb (2003). Environmental planning of Lavandvil wildlife refuge. Tehran: Department Of Environment Publication.

Saeidi Ashtiani, H. (1982). Booklet of Sysangan forest Reserve Master Plan. Tehran: Bureau of Forestry and Parks, Department of Forests and Range Lands, of IRAN.

Saravar, Co.Chalus (2003). Revision Plan of Sysangan forest Park. Mazandaran Provinc: Natural Resource Directorates.

Yakhkeshi, A. (2002). Recognition and amelioration of IRAN Environment, Tehran: Science and Applied Institute of Jahad Agriculture.

۲۱- از آنجایی که کل محدوده پارک مانند جزیره ای محصور بین اراضی کشاورزی و فعالیت های توسعه ای است و به وسیله استفاده های متعددی در معرض تهدید قرار دارد و از طرفی منطقه موصوف بدلیل برخورداری از رویشگاه گونه ارزشمند شمشاد به عنوان آخرین بازمانده سیستم های مشابه خود محسوب می گردد بنابراین می توان گفت که پارک جنگلی سی سنگان در کلیت خود بوم سازگانی شکننده و آسیب پذیر بوده و به همین دلیل باید پیامدهای استفاده های تفرجگاهی آن نیز به دقت مورد ارزیابی قرار گیرد.

پی نوشت ها

- 1- Clawson-m-1959
- 2- Self administrated
- 3- Demographic question
- 4- Factual question
- 5- Attitude question
- 6- Lending question
- 7- Travel cost method
- 8- Contingent valuation method
- 9- Willingness to pay

References

Amirnejad, H. and S. Khalilian (2006). Measuring Recreational value of IRAN's forest Parks using conditional assessment. Case study: Sysangan forest park-Noshahr. *Journal of Natural resources*, 59(2): 365-376.

Cheshmeh khavar, B. (2007). General features of Sysangan forest Park and a Survey on Ideas and Recreation Requirement of the Park. Graduate Thesis, Natural Resources Engineering, ARAK AZAD University.

Kreiger, D.J. (2001). Economic Value of Forest Ecosystem Services: A Review. Washington, D.C. Wilderness Society.

